آب پ
آرام، باز، پیوسته
شماره ۳۸
آبان ماه ۱۴۰۰
کارمشترک هیئت‌های اندیشه‌ورز دانشگاه‌های علوم پزشکی کرمان و ایران
جمهوری اسلامی ایران
وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
معاونت توسعه مدیریت و منابع
دانشگاه علوم پزشکی کرمان
دانشگاه علوم پزشکی ایران

مهاجرت نخبگان

(علل، پیامدها، راهکارها)

مسئله مهاجرت نخبگان علمی، پدیده ای تازه و نوظهور نیست، با این حال از چند دهه‌ی پیش ابعاد آن گسترده‌تر گردیده است. در حال حاضر یکی از حادترین مسائل و مشکلات کشورهای در حال توسعه مهاجرت نخبگان و کمبود نیروی انسانی کارآمد است. این مسئله در کشور ایران نیز به تدریج در حال بدل شدن به یک بحران می باشد.

آمارهای رسمی و غیررسمی ارائه شده در خصوص وسعت و دامنه پدیده فرار مغزها در ایران گویای این واقعیت است که جریان خروج نیروی انسانی متخصص و کارآمد همچون اساتید دانشگاه، پزشکان، پژوهشگران، مهندسان و ... به صورت یک معضل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در کشور شده است و بیم ها و نگرانی های زیادی را برانگیخته است.

لذا با توجه به اهمیت حفظ و نگهداری نیروهای نخبه در کشور در این شماره از نشریه آب پ به بررسی علل، پیامدها و راهکارهایی به منظور جلوگیری از این بحران می پردازیم.

علل مهاجرت نخبگان

اقتصادی

- گسترش فقر و نرخ بالای تورم در کشورهای در حال توسعه
- کم بودن حقوق و دستمزد
- جاذبه‌های مادی کشورهای توسعه یافته
- نابرابری درآمد و هزینه
- عدم وجود فرصت‌های شغلی و امنیت شغلی
- روند کند رشد اقتصادی در جوامع در حال توسعه و شکاف و فاصله اقتصادی با کشورهای پیشرفته

اجتماعی

- عدم امنیت اجتماعی
- کمبود رفاه اجتماعی
- نابرابری‌های بسیار در امکانات اجتماعی از جمله رفاهی، بهداشتی و تفریحی
- عدم اطمینان نسبت به آینده

سیاسی

- عدم ثبات سیاسی
- بحران های پی در پی
- تغییر سریع قوانین و مقررات
- تهدید جنگ های داخلی و خارجی
- عدم وجود امنیت فکری
- فقدان دموکراسی
- کمبود یا نبود فضای باز سیاسی

آموزشی

- نظام آموزشی ناکارآمد و وجود روحیه مدرک گرایی
- کمبود تجهیزات و امکانات تحقیقاتی
- فقدان نظام بهره گیری از توان علمی متخصصان
- عدم مصرف بهینه بودجه‌های تحقیقاتی در عین ناکافی بودن آن
- فقدان امکانات کافی برای ادامه تحصیل در دوره های تکمیلی
- عدم برنامه‌ریزی مناسب برای جذب و پرورش استعدادهای درخشان و ممتاز به خصوص در سطوح عالی
- عدم ارتباط مراکز آموزشی و پژوهشی با صنعت و در نتیجه عدم حمایت از پژوهش در داخل کشور

فرهنگی

- ایجاد فرهنگ مهاجرت در دانشگاه‌های برتر کشور
- الگوپذیری از خارج
- ناهمگونی فرهنگی و سیاسی برخی از متخصصان با ارزش‌های حاکم بر جوامعشان

پیامدهای مهاجرت نخبگان

- کم شدن رشد و پیشرفت اقتصادی کشور
- اختلال در جریان توسعه کشور
- سلب توان بهره گیری از علم و فناوری روز
- از دست رفتن ثروت ملی کشور
- کاهش ژن های هوشمند
- از دست دادن فرصت ها برای تولید علم، فناوری و صنایع جدید
- بی بهره شدن کشور از نیروی فعال بالقوه در آینده
- از دست دادن میلیاردها دلاری که سال ها در زمینه انباشت سرمایه انسانی و دانش هزینه شده است
- کاهش جریان تولید و گردش اطلاعات به دلیل کاهش فعالیت های علمی، فناوری و اقتصادی
- کاهش سطح هوش عمومی جامعه
- کاهش رشد و بهره وری به دلیل کمبود سهم نخبگان در سازندگی کشور مبدا

راهکارهای محتمل به منظور جلوگیری از مهاجرت نخبگان

- برنامه ریزی بلند مدت و دقیق برای استفاده از نیروی انسانی
- بهبود شرایط محیط کار از قبیل تأمین دستمزد، برابری شرایط کار، فراهم کردن امکان پیشرفت، احترام به استعداد و خلاقیت
- توجه به رفاه مادی نخبگان و تامین آزادی فرد، تأمین نیازها خواسته‌های حرفه ای افراد
- تقویت روند چرخش مغزها از طریق توسعه ارتباطات علمی بین المللی
- توجه خاص به مسایل مالی و حقوق دریافتی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها
- سیاستگذاری در زمینه حرکت دانشگاه‌ها به سمت کارآفرینی و پاسخگویی به نیازهای جامعه
- ایجاد زیرساخت های فناورانه در کشور برای ایجاد رابطه ای دوجانبه بین بخش صنعت و دانشگاه
- فراهم نمودن امکانات پژوهشی و تحقیقی برای نخبگان و متخصصین
- رعایت نظام شایسته سالاری و استفاده بیشتر از نخبگان در مشاغل مدیریتی و نهادهای علمی در کشور
- فراهم نمودن زمینه ارتباط آموزشی و پژوهشی نخبگان و متخصصین با دانشگاههای برتر جهان
- گسترش روابط سیاسی، علمی و اقتصادی و رفع چالش‌های موجود در روابط خارجی با دنیا
- رصد مداوم عوامل انگیزشی و توجه به انگیزاننده های نوین از طریق اتخاذ قوانین موثر در جهت حمایت از حقوق مالکیت فکری
- تحقق عدالت اجتماعی و اجرای اصل برابری فرصت‌ها، به خصوص در بخش آموزش عالی
- از میان بردن دافعه های موجود، فراهم کردن جاذبه های شغلی، زندگی و اقامت در داخل کشور
- تخصیص اعتبارات کافی برای آموزش عالی و تحقیقات و مدیریت توزیع و مصرف اعتبارات
- جلوگیری از سیاسی شدن بیش از حد محیط های علمی و ایجاد تشنج در آنها
- تلاش برای نیل به جایگاه مناسب علمی کشور در روند جهانی شدن از طریق تقویت زیرساختهای علمی
- وجود تشکیل هایی برای ایجاد زمینه بازگشت نخبگان از خارج
- فراهم آوردن زمینه های رشد خلاقیت و نوآوری در نخبگان
- تقویت و ایجاد دوره ها و رشته های تحصیلی منطبق با نیاز داخل
- اعطای وام‌های بلاعوض برای فعالیت نخبگان در راه اندازی مراکز پژوهشی
- حمایت از استارت آپ ها، ایجاد شرکت‌های دانش بنیان
- اصلاح ساختار و رویه اداری مراکز علمی و اجرایی و همچنین بازنگری در قوانین جاری در کشور به نحوی که مسیر برای انجام فعالیت‌های علمی و تحقیقاتی مورد نیاز نخبگان هموار گردد.
- هدایت نخبگان به مشاغل هماهنگ و مبتنی بر تخصص آنان
- عدم تقویت فرهنگ مهاجرت از سوی مشوقان
- همتراز ساختن وزن تشویق‌ها
- باز کردن موسسات مرکز کاریابی برای دانش آموختگان و نخبگان دانشگاهی
- تدوین برنامه همکاری با بنیادهای برون دانشگاهی نظیر بنیاد ملی نخبگان
- معرفی دانشجویان استعداد برتر به صنعت برای تسهیل ورود به بازار کار
- همکاری بین کشورها برای جلوگیری از شکار نخبگان
- عقد قراردادهایی با نخبگان توسط دولت جهت تضمین آینده نامعلوم
- حذف محدودیت‌های علمی و پژوهشی از حیطهٔ کار آنان
- ایجاد آزادی های مدنی در سطح جامعه و اعطای آزادی عمل بیشتر به نخبگان و دوری از سلیقه محوری
- ایجاد محدودیت برای افراد متخصص جهت جلوگیری از مهاجرت
- بومی کردن نظام آموزشی
- لزوم بکارگیری سیاستگذاری‌های آینده نگرانه متناسب با تغییرات اجتماعی جامعه ایران
- کاهش رقابت های ناسالم میان اعضای پژوهشی یا هیئت علمی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها
- کنار گذاشتن عوامل سیاسی یا ایدئولوژیکی یا قومی در گزینش یا ارزیابی موفقیت های علمی پژوهشگران
- قانون گذاری در زمینه حمایت های مالکیت فکری و معنوی از پژوهشگران و نخبگان در زمینه ایده ها و اختراعات
- کاستن از توسعه نامتوازن برخی از رشته ها و ایجاد بستر و ظرفیت های لازم برای رشته های پرتقاضا
- فراهم آوردن امکانات بورس تحصیلی
- فراهم کردن فرصت های مطالعاتی

صاحب امتیاز: دانشگاه علوم پزشکی کرمان
مدیر مسئول: دکتر علی اکبر حقدوست
سردبیر: دکتر سمیه نوری حکمت
نویسندگان این شماره : سمیرا عمادی، ریحانه سلجوقی، زینت مهرجردی، مریم مکی

Email: health.thinktank@kmu.ac.ir